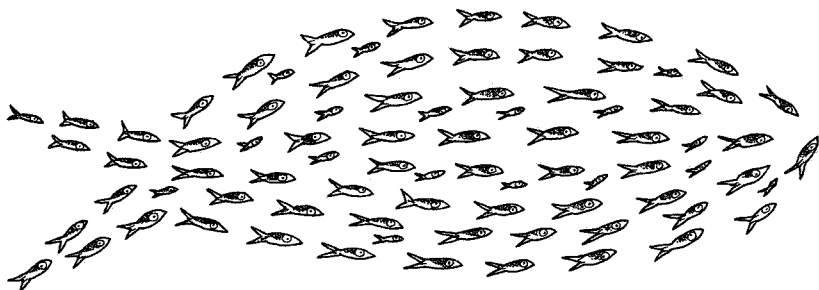

Una vida per revoltar-se

Maria Àngels Rivas Ureña

(Targuist, 1935-Barcelona, 1996)

Narradora: Carme Puche i Moré

CONSTRUIR UNA IDEA I ESTAR DISPOSADA A MORIR PER ELLA. ACONSEGUIR QUE MÉS PERSONES LA COMPARTEIXIN I DECIDEIXIN LLUITAR PER FER-LA REALITAT. AQUESTA VA SER LA VIRTUT DE MARIA ÀNGELS RIVAS UREÑA, QUE VA VIURE UNA INFÀNCIA PLENA DE COMPLICACIONS EMOCIONALS I DE SALUT, I VA TROBAR EN EL MOVIMENT VEÏNAL UNA FORMA DE VIURE I TRANSFORMAR LA SOCIETAT. DE LA SEVA ACTUACIÓ, SE'N PODEN FER CRÍTQUES I LLOANCES, PERÒ EL QUE ES POT ASSEGURAR ÉS QUE, DES DEL SEU MARROC NATAL FINS A LA SEVA BARCELONA ESTIMADA, VA DEDICAR LA VIDA A REVOLTAR-SE CONTRA TOT ALLÒ QUE NO LI SEMBLAVA JUST.

Maria Àngels Rivas Ureña va néixer el 1935 a Targuist, un petit poble del Marroc situat a la vall de la cadena muntanyosa del Rif, al peu de l'Atlas. Una de les primeres imatges nítides que ella mateixa recordava de la seva infantesa era la intensitat dels ulls de les dones velles que podien vendre gairebé de tot al soc; l'impressionava profundament que aquella mirada tan plena de vivències estigués atrapada en uns rostres inexpresius i rígids¹. Aquesta descripció podria interpretar-se com el reflex de la situació política i social que vivien: per una banda, el Marroc dels anys 40 i 50 respirava desitjos d'independència mentre continuava sota el protectorat francès i espanyol; per l'altra, les dones estaven esclavitzades pels rols tradicionals, i la pobresa en un indret de pocs recursos com Targuist no era precisament l'excepció. Tot i això, econòmicament, la família de Rivas havia anat adquirint un bon nombre de propietats al llarg de les generacions. Un patrimoni que el pare de Maria Àngels no va saber gestionar correctament, lapidant l'herència que li havia quedat i portant tota la família a la pobresa.

Dels 14 fills del matrimoni Rivas-Ureña, Maria Àngels va ser la desena i la més malaltissa, un estigma aquest darrer que l'acompanyaria tota la vida. Quan el seu pare finalment va perdre també la casa on vivien, van traslladar-se a una petita habitació. No tenien diners, però la seva mare, avergonyida, no li deixava demanar-ne ni alimentar-se en altres cases. La convivència era dura amb una mare autoritària i a vegades poc transigent, i un pare pràcticament absent i amb mal geni. Van començar els trasllats buscant feina, primer a Torres de Alcalá i després a Tànger. Durant aquest temps, entre els 13 i els 15 anys, havia estat estudiant d'amagat per poder superar els exàmens de batxillerat. El seu pare li ho tenia prohibit. Va aconseguir

---

¹Rivas Ureña, Maria Àngels. *Testimoni de dona* [manuscrit d'una autobiografia inèdita transcrita a partir dels seus quaderns i gravacions per Maria Vidal i Marta Olivella]

superar les proves i va convèncer la seva mare per enganyar el seu pare. Li van explicar que se n'anava a Melilla a casa d'una germana per guarir-se d'una malaltia, i així podria estudiar comerç a l'Escola Politècnica. Primer any, matrícula d'honor. Però la mentida s'allargava massa i finalment van aconseguir convèncer el seu pare perquè li deixés fer el segon curs.

D'aquests anys, Maria Àngels recordava el contrast religiós que li suposava viure al Marroc des d'una perspectiva cristiana, mentre al seu voltant els rituals àrabs casaven noies de 16 anys amb avis de 60². Ella volia escollir marit, i va fer-ho. Després de tornar a casa per ajudar en l'economia familiar, va casar-se amb Alberto Parres i van anar a viure a Casablanca. Les coses, però, no anaven com ella volia. La fidelitat no era el punt fort del seu marit. Enmig de les discussions, la seva mare va morir i ella es va quedar embarassada de la seva filla, Maria del Mar. L'Alberto va decidir marxar a Suïssa per feina i la Maria Àngels, amb la petita, va seguir-lo per intentar arreglar la relació. Després d'uns anys van tornar a Casablanca, ja embarassada del seu fill, el Juan Pablo. Amb 30 anys va tornar a estudiar, ara comptabilitat. Quan el Juan Pablo tenia 3 anys i la Maria del Mar 7, la relació amb l'Alberto es va acabar definitivament; es van separar i ella va voler començar una nova vida a Barcelona, perquè li havien dit que era una de les ciutats més europeïtzades i progressistes culturalment de l'Estat espanyol.

Maria Àngels va arribar a la Ciutat Comtal el 1968 amb 28.000 pessetes a la butxaca que li havia donat el consolat espanyol de Casablanca per repatriar-se. Després d'un parell de feines, va aconseguir una plaça més o menys estable amb horari intensiu que li va permetre començar a estudiar de nou, aquesta vegada com a assistent social. El nou escenari

---

² *Ibidem*

va despertar el seu instint solidari que va tenir com a primer objectiu muntar una llar d'infants al Raval. No va funcionar, però amb el trasllat a un pis del passatge Valldaura la indignació va florir de nou: la manca de semàfors havia provocat ja la mort de tres vianants. Va aconseguir moure el barri perquè es manifestessin en senyal de protesta i així va aconseguir els semàfors. Per aquells temps ja havia entrat en contacte amb el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), llavors en la clandestinitat, que estava formant una comissió al barri. La seva consciència política s'anava formant en un ambient on la reflexió potser es podia amagar en locals de reunió, però l'acció tenia dures conseqüències. En una de les manifestacions en què va participar el maig de 1971 va acabar detinguda i després empresonada durant gairebé dos mesos. Va poder-ne sortir gràcies a la col·lecta que el veïnat del barri havia fet per pagar la fiança que li demanaven. Aquella estada a la presó va alimentar les seves ànsies de canviar les coses. Un dels objectius de la comissió del PSUC al barri va ser connectar d'alguna forma amb les set-centes famílies de la Companyia Telefònica que hi vivien. Parlant amb les diverses dones del barri, va re-nèixer de nou la idea de la necessitat d'una llar d'infants. Sense ser treballadora de Telefònica, els va proposar un projecte que la companyia va acceptar. Va ser la directora d'aquest centre fins que la van acomiadar. Segons explica a les seves memòries, va queixar-se per l'acomiadament improcedent de la dona de la neteja i enlloc d'una, en van ser dues les que es van quedar sense feina. Ja no podia pagar el pis de Valldaura, així que va traslladar-se a una barraca de Guineueta Vella que li havia ofert un amic. Primer va treballar d'enquestadora, després de dependent, però diversos problemes a l'estómac la van fer passar pel quiròfan. Amb l'operació li van donar una petita pensió per baixa permanent transitòria.

La relació amb el nou barri ja feia temps que havia començat. Quan encara vivia al passatge Valldaura, hi havia anat a passejar amb els seus fills i s'havia adonat de les condicions inhumanes en què s'hi vivia. De seguida havia iniciat converses amb el veïnat per organitzar-se i poder reclamar el que es mereixien, i que ara ella vivia a la seva pell. La situació era la següent: L'Ajuntament volia expropiar totes les persones que vivien a Guineueta Vella a causa del pla parcial que preveia la construcció del segon cinturó de ronda (actual Ronda de Dalt, via de circulació que volta parcialment Barcelona) i d'un polígon residencial anomenat Canyelles. Amb els diners que els donessin per les seves vivendes, els seus inquilins havien d'anar a viure a llocs allunyats del barri com Ciutat Meridiana, Rubí o Sant Boi del Llobregat. El problema no era només canviar de barri o de ciutat, sinó que el pressupost que es preveia per a l'expropiació no els permetia accedir a una nova vivenda a les zones on volien reubicar-los, que costaven quinze vegades més del que podrien aconseguir per la seva casa a Guineueta Vella i, a més, havien de responsabilitzar-se de les despeses d'enderrocament de les antigues vivendes.

Als 36 anys, Maria Àngels havia trobat l'objectiu de la seva vida, que implicaria una actitud que no sempre seria fàcil per a la gent que havia de conviure amb ella. Com ella mateixa explica al testament³, «en las circunstancias que entonces vivía el país, la dedicación revolucionaria implicaba la renuncia de intereses personales. Así que pensé detenidamente y fue de esta manera como mi compromiso significó: incluir a mis hijos en todos los hijos del mundo; hablar con mi pareja y decirle qué era lo principal en mi escala de valores (...), y prescindir de cualquier atadura material...». Amb aquest convenciment,

---

³Testament ideològic que Maria Àngels Rivas Ureña va deixar per escrit abans de morir [manuscrit arxivat a l'Associació de Veïns de Canyelles]

van començar les actuacions, primer per informar el veïnat de Guineueta Vella i fer valer els seus drets, i finalment per construir de forma conjunta el nou barri de Canyelles entre l'Ajuntament i tot el veïnat.

Després d'intentar fer-se sentir a través dels canals legals, van decidir emprendre accions directes. Moltes d'elles eren capitanejades per Maria Àngels que normalment era seguida per un bon grapat de dones. Van començar a parar les màquines preparades per les noves obres i finalment van aconseguir que el mateix Ministeri d'Obres Públiques els presentés els plànols perquè poguessin opinar sobre els blocs que s'anaven a construir. Un cop havien aconseguït que els reconeguessin el seu dret a quedar-se al barri i obtenir una de les noves vivendes que es construïrien, van començar a lluitar perquè el barri no fos només una ciutat dormitori, sinó que tingués els equipaments culturals, educatius, socials i sanitaris que eren necessaris. Entre les diverses fites que es van aconseguir, també cal comptar-hi el nou plantejament del segon cinturó de ronda que, tal i com estava planejat al principi, hagués aïllat el barri de la resta de la ciutat. Aquest moviment ciutadà va unificar-se en la creació de l'Associació de Veïns de Guineueta Vella, que ella presidia, on cada setmana es trobaven i decidien en assemblea, a mà alçada, els diversos punts que s'hi proposaven.

Entre les múltiples anècdotes que es poden explicar sobre aquesta lluita i per fer-se una idea del nivell d'implicació que tenien en les decisions que es preïen sobre el barri, val la pena destacar que van aconseguir que enderroquessin unes vivendes que ja s'havien començat a construir, després que la comissió de seguiment (formada per veïns i veïnes del barri i amb el suport del Col·legi d'Arquitectes) detectés que els fonaments no s'havien fet correctament. Alguns dels companys i les companyes que en aquell moment estaven al costat de Maria Àngels

encara es sorprenen quan recorden que tot això passava mentre el dictador Franco estava al poder.

Les obres havien d'estar acabades el 1975, però no va ser fins al 1977 que es va poder començar el repartiment de les vivendes. Aquest va ser el punt més conflictiu de tot el procés i va portar a les primeres discussions entre Maria Àngels i el PSUC, discrepàncies que es van agreujar amb el viatge que ella va haver de fer a Romania per problemes de salut. Quan va tornar, la democràcia havia canviat l'escenari revolucionari que havia donat sentit a la seva vida en els últims anys. Va separar-se del partit i de l'associació de veïns perquè ja no compartien els mateixos punts de vista, i va entrar en una nova etapa.

Des de finals dels anys 70 i durant els 80, Maria Àngels va implicar-se amb el moviment feminista i va aprofitar per tornar a estudiar. Ara ja havia de fer l'accés per a majors de 25 anys a la Universitat Autònoma de Barcelona, on va començar filologia hispana. Però sense feina es feia difícil tirar endavant malgrat les ajudes que rebia de la família i les amistats. El 1984 una amiga li va aconseguir un treball a Madrid, on va estar dos anys abans de tornar a Barcelona. Després de treballar un breu temps a l'Ajuntament, se'n va anar a Berlín on feia de cuinera i on es va veure obligada a ingressar en una clínica de desintoxicació per addicció a una sèrie de fàrmacs. Quatre anys després i ja recuperada, l'enyorança la va portar de nou a la Ciutat Comtal. Al cap de poc temps se'n va anar a Huelva amb una de les seves germanes que va morir el 1993, quan ja va tornar definitivament a Barcelona.

Tenia gairebé 60 anys quan, gràcies a diverses ajudes, va aconseguir primer una pensió al carrer Bruc, després una altra al passeig Colom i, finalment, una plaça a la Residència-Casal d'Avis Pau Casals, de Canyelles, on va morir el 29 de febrer de 1996. Malgrat que ja havien passat molts anys d'aquelles

batalles guanyades al barri, la seva mort va commocionar tot el veïnat i, com ella havia deixat escrit en testament⁴, va ser vetllada a l'Associació de Veïns de Canyelles i enterrada en un fèretre vermell.

Les raons per les quals les persones que van conèixer Maria Àngels la recorden són moltes i diverses. Totes les declaracions, tant per part de la seva família com d'amistats i companys i companyes de lluita, expressen les contradiccions que la seva forta personalitat els va suscitar. Però totes coincideixen en la importància que Maria Àngels va tenir en la construcció del barri de Canyelles i –amb tots els alts i baixos, errors i debilitats que ens pugui mostrar la seva biografia– com ella mateixa va afirmar: «Canyelles ha sido la etapa más pura y honesta de mi vida, a ellos les di lo mejor de mí y también recibí lo mejor de mi vida.»⁵ ❧

---

⁴ *Ibidem*

⁵ Rivas Urefia, Maria Àngels *Testimoni de dona* [manuscrit d'una autobiografia inèdita transcrita a partir dels seus quaderns i gravacions per Maria Vidal i Marta Olivella]